

ARAŞTIRMA RESEARCH

DOI: 10.5336/mdethic.2022-90669

Eğitim ve Danışmanlığın Hemşirelik Öğrencilerinin Mesleki Değerleri ile Bakım Verici Rollerine Etkisinin Belirlenmesi: Boylamsal Çalışma

Determining the Effects of Education and Counseling on Nursing Students' Professional Values and Caregiver Roles: A Longitudinal Study

Handan EREN^a, Sinan AYDOĞAN^b, Gülcan EYÜBOĞLU^b, Evrim EYİKARA^b, Nevin DOĞAN^c, Mahinur DURMUŞ İSKENDER^d, Ceyda Su GÜNDÜZ^e, Zehra GÖÇMEN BAYKARA^b, Nurcan ÇALIŞKAN^b

^aYalova Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Yalova, Türkiye

^bGazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Ankara, Türkiye

^cSiirt Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Siirt, Türkiye

^dKastamonu Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Ebelik Bölümü, Kastamonu, Türkiye

^eMarmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, İstanbul, Türkiye

ÖZET Bu araştırma, lisans eğitimi sürecinde eğitim ve danışmanlığın, hemşirelik öğrencilerinin mesleki değerleri ile bakım verici rollerine etkisinin belirlenmesi amacıyla yapılmıştır. Boylamsal müdahale çalışması olarak yürütülen araştırma, 50 hemşirelik bölümü öğrencisi ile 2015-2020 yılları arasında tamamlanmıştır. Öğrenciler deney (n=26) ve kontrol (n=24) gruplarına rastgele dağıtılmış, deney grubunda yer alan öğrencilerin her eğitim-öğretim yılında mesleki değerleri ve bakım verici rollerini geliştirecek etkinliklere katılımı sağlanmıştır. Kontrol grubunda yer alan öğrencilere ise herhangi bir müdahale yapılmamıştır. Araştırmada veriler, öğrencilerin demografik özellikleri, Hemşirelerin Bakım Verici Rollerine İlişkin Tutumları Ölçeği ve Revize Edilen Hemşirelerin Mesleki Değerleri Ölçeğini içeren veri toplama formu ile toplanmıştır. Verilerin analizinde, Mann-Whitney U test, varyans analizi, ki-kare ve Fisher kesin ki-kare testleri kullanılmıştır. Deney ve kontrol grubunda yer alan öğrencilerin bakım verici rollerine ilişkin tutum ve revize edilen mesleki değerleri ölçek toplam puan ortalamalarının dört yılda istatistiksel açıdan anlamlı derecede arttığı görüldü (p<0,05). Öğrencilerin bakım verici rollerine ilişkin tutum ölçek puan ortalamalarında deney ve kontrol grubu arasında anlamlı bir fark görülmedi (p>0,05). Öğrencilerin mesleki değerleri ölçek puan ortalamalarında deney ve kontrol grubu arasında yalnızca ikinci sınıfta anlamlı farklılık olduğu görüldü (p<0,05). Hemşirelik öğrencilerinin bakım verici rollerine ilişkin tutumlarının ve mesleki değerleri algılama düzeylerinin dört yıllık lisans eğitimi sürecinde artış gösterdiği belirlendi.

ABSTRACT This study was conducted to determine the effects of education and counseling on the professional values and caregiver roles of nursing students during the undergraduate education process. The research was completed as a longitudinal intervention study with 50 first-year nursing students between the years 2015-2020. The students were randomly divided to the experimental (n=26) and control (n=24) groups, and the students in the experimental group were allowed to participate in activities that would develop their professional values and caregiver roles in each academic year. No intervention was applied to the students in the control group. In the study, data were collected with a data collection form that included the demographic characteristics of the students, the Attitude Scale for Nurses in Caregiving Roles and the Reliability and Validity of Turkish Version of the Nurses Professional Values Scale-Revised. Mann-Whitney U test, analysis of variance, chi-square and Fisher exact chi-square tests were used for data analysis. It was observed that the mean scores of the students in the experimental and control groups regarding their caregiver roles and revised professional values increased statistically significantly in four years (p<0.05). There was no significant difference between the experimental and control groups in the students' attitude scale mean scores regarding their caregiver roles (p>0.05). It was observed that there was a significant difference between the experimental and control groups in the mean scores of the students' professional values only in the second grade (p<0.05). It was determined that nursing students' attitudes towards their caregiver roles and their level of perception of professional values increased during the four-year undergraduate education period.

Anahtar Kelimeler: Bakım verici rol; hemşirelik öğrencisi; mesleki değer

Keywords: Caregiver role; nursing student; professional value

Correspondence: Handan EREN

Yalova Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Yalova, Türkiye

E-mail: erennhandan@gmail.com

Peer review under responsibility of Türkiye Klinikleri Journal of Medical Ethics, Law and History.

Received: 20 Apr 2022

Accepted: 29 May 2022

Available online: 10 Jun 2022

2146-8982 / Copyright © 2022 by Türkiye Klinikleri. This is an open access article under the CC BY-NC-ND license (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>).

Varoluş amacı ve temel görevi insana yardım etmek olan hemşirelik, bu amaca bakım eylemi ile ulaşır. Bakım, hemşireliğin duyarlı sanatı ve kanıtlara dayalı bilimsel yöntemidir. Bu nedenle hastayla karşılaşılacak ilk andan itibaren profesyonelliği, güveni, dürüstlüğü, mahremiyete saygıyı, etik ilkeleri ve mesleki değerleri öncelikli tutmayı gerektirmektedir.¹

Bakım, kişilerarası insan ilişkisidir. Değer-değer ilişkilerinin veya değer-değer çatışmalarının yaşanabilmesine neden olmaktadır. Bu nedenle hemşireler ekip üyeleriyle, hastalarla ve toplumla etkileşime, klinik karar vermeye, öncelikleri belirleyebilmeye, kararları eyleme dönüştürmeye ve bakım uygulamalarına yol gösterebilecek birtakım dayanaklara gereksinim duymaktadır. Çünkü her hemşire birbirinden farklı bireysel ve toplumsal değerler ile bu mesleğe başlamaktadır. Hemşirelere karar ve eylemlerinde yol gösteren temel dayanaklar ise mesleki değerlerdir.^{2,3} Mesleki değer; mesleğe özgü eğitim yoluyla kazanılan, eylemleri ve amaçları yargılamada temel bir standart sağlayan, meslek üyelerinin güçlü bağlılıklarıyla oluşmuş soyut ve genelleştirilmiş davranış ilkeleridir.^{4,5} Hemşireliğin temel mesleki değerleri; alturizm (özgecilik), özerklik, eşitlik, insan onuru, adalet, estetik ve doğruluktur.⁶

Mesleki değerler çerçevesinde verilen hemşirelik bakımı, kaliteli ve güvenli hemşireliğin öncülüdür. Hastayla ilk karşılaşılacak öğrencilik döneminden itibaren bu değerler kazanılmaya başlanmaktadır. Bu bağlamda hemşirelik eğitimi; öğrencilerin mesleki değerleri benimseme, profesyonel bakım verme ve bakımı mesleki değerler doğrultusunda sunmayı öğretme konusunda önemli yere sahiptir. Lisans eğitiminden itibaren öğrencilere mesleki değerlerin ve bakım sorumluluğunun dikkatle ve özenle benimsetilmesi ve tüm sürecin düzenli aralıklarla değerlendirilmesi önem arz etmektedir.^{7,8} Literatürde; öğrencilerin mesleki değerlerinin bakım davranışlarını olumlu yönde geliştirdiği ancak, öğrencilerin mesleki değerleri bakım davranışlarına yansıtma konusunda zorluk yaşadığı ifade edilmektedir.⁹⁻¹⁴ Bu bağlamda, mesleki değerleri bakım verici rollere yansıtabilecek stratejilerin belirlenmesi ve eğitim programlarının bu doğrultuda yapılandırılması gerekmektedir.⁸ Kuramsal ve uygulamalı temel hemşirelik eğitimlerinin yanı sıra öğrencilerin mesleğe bakışlarını çok yönlü geliştirebilecek çeşitli eğitsel et-

kinliklerin, dört yıllık eğitimin her bir kademesinde uygulanacak farklı öğretim yöntemlerinin oldukça değerli olduğu bilinmektedir. Örneğin birinci sınıftan itibaren mesleki örgütlenme, meslekle ilgili gelişmeler konusunda tartışma oturumları düzenleme, kongre, sempozyum gibi bilimsel etkinliklere katılımı destekleme ve danışmanlık yapma, klinik ve akademik hemşirelikle ilgili bilgilendirme yapma gibi etkinliklerin bu amaca ulaşmada oldukça etkili olacağı düşünülmektedir.

Literatürde hemşirelik eğitimi boyunca verilen eğitim ve danışmanlığın öğrencilerin mesleki değerlerine ve bakım verici rollerine etkisini değerlendiren boylamsal bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu sebeple bu araştırma ile lisans eğitimi sürecinde eğitim ve danışmanlığın, hemşirelik öğrencilerinin mesleki değerleri ile bakım verici rollerine etkisinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırma sonuçlarının alandaki boşluğu yeni kanıtlarla doldurulması açısından önemli olduğu ve öğrencilerin mesleki değerleri içselleştirme ve bakım verici rollerinin gelişimi konusunda yapılacak faaliyetlere yol gösterici olduğu düşünülmektedir. Araştırmanın hipotezleri şu şekildedir;

H₀1: Hemşirelik öğrencilerine verilen birebir eğitim ve danışmanlığın öğrencilerin mesleki değerleri üzerine etkisi yoktur.

H₁1: Hemşirelik öğrencilerine verilen birebir eğitim ve danışmanlığın öğrencilerin mesleki değerleri üzerine etkisi vardır.

H₀2: Hemşirelik öğrencilerine verilen birebir eğitim ve danışmanlığın öğrencilerin bakım verici rollerine ilişkin tutumları üzerine etkisi yoktur.

H₁2: Hemşirelik öğrencilerine verilen birebir eğitim ve danışmanlığın öğrencilerin bakım verici rollerine ilişkin tutumları üzerine etkisi vardır.

GEREÇ VE YÖNTEMLER

ARAŞTIRMANIN TASARIMI

Araştırma, dört yıllık boylamsal müdahale çalışmasıdır.

EVREN VE ÖRNEKLEM

Araştırma, Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü birinci sınıf öğrencileri ile

yürütülmüştür. Veriler, 2015-2016 eğitim-öğretim yılında başlamış 2019-2020 eğitim-öğretim yılına kadar dört yıl boyunca sürmüştür. Birinci sınıf öğrencilerinden araştırmaya katılmayı kabul eden 137 öğrenci arasında 70 deney ve 67 kontrol grubu öğrencisi basit rastgele örneklem yöntemi ile atanmıştır. Ancak araştırma 26 deney, 24 kontrol grubu öğrencisi ile bitirilmiştir. Araştırmanın dâhil edilme kriterleri; öğrencilerin; 18 yaş üstü olması ve araştırmaya katılmaya gönüllü olmasıdır. Araştırmadan dışlanma kriterleri; öğrencilerin; herhangi bir sağlık disiplini eğitimini daha önce tamamlamış olmasıdır. Araştırmadan çıkarılma kriterleri ise öğrencilerin; en az bir tane veri toplama formunu doldurmaması ve araştırmadan ayrılmak istemesidir.

VERİ TOPLAMA FORMU

Veri toplama formu üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde öğrencilerin yaş, cinsiyet, mezun olduğu ortaöğretim programı gibi demografik verileri ile mesleği kendi isteği ile seçip seçmediği ve mesleği tercih nedenini içeren on bir adet soru yer almaktadır.

İkinci bölümde ise “Hemşirelerin Bakım Verici Rollerine İlişkin Tutumları Ölçeği” kullanılacaktır. Ölçek; hemşirelerin ve öğrencilerin bakım verici rollerine ilişkin tutumlarını ölçmek amacıyla Koçak ve ark. tarafından geliştirilmiş, 16 maddeden oluşan bir ölçektir. Toplam 3 alt ölçekten oluşmaktadır. “Hemşirenin Özbakım Gereksinimlerinin Giderilmesi ve Eğitici Danışmanlık Rolüne İlişkin Tutum Alt Ölçeği” Cronbach α katsayısı 0,847, “Hemşirenin Bireyi Korumaya ve Haklarına Saygılı Olma Rolüne İlişkin Tutum Alt Ölçeği” Cronbach α katsayısı 0,836, “Hemşirenin Tedavi Sürecindeki Rollerine İlişkin Tutum Alt Ölçeği” Cronbach α katsayısı ise 0,752’dir.¹⁵

Veri toplama formunun üçüncü bölümünde ise “Revize Edilen Hemşirelerin Mesleki Değerleri Ölçeği” yer almaktadır. Ölçek; hemşirelerin ve hemşirelik öğrencilerinin mesleki değerleri algılama düzeyini belirlemek üzere Weis ve Schank tarafından, 2009 yılında, beşli Likert tipte (1-önemli değil, 2-biraz önemli, 3-önemli, 4-çok önemli, 5-çok fazla önemli) geliştirilmiş, Acaroğlu tarafından 2014 yılında geçerlilik ve güvenirliliği yapılmış, 26 maddeden oluşan bir ölçektir. Alt boyut içermeyen ölçeğin Cronbach α katsayısı 0,96’dir.¹⁶

ARAŞTIRMANIN UYGULANMASI

Araştırmada, kontrol grubunda yer alan öğrencilere herhangi bir müdahale yapılmamış, öğrenciler normal müfredat içerisinde yer alan program dâhilinde eğitimlerini sürdürmüşlerdir. Her eğitim-öğretim yılının bahar döneminin sonunda kontrol grubunda yer alan hemşirelik öğrencilerinin mesleki değerleri ve bakım verici rollerine ilişkin tutumları ölçülmüştür.

Deney grubuna alınan öğrencilere her eğitim-öğretim yılında mesleki değerlerini içselleştirmeleri ve bakım verici rollerine ilişkin tutum geliştirmeleri amacıyla; bakım davranışlarını geliştirecek kongre, sempozyum ve toplantı gibi bilimsel etkinliklere, uzmanların yer aldığı deneyim paylaşım oturumlarına ve çeşitli araştırmalara katılmaları teşvik edilmiştir. Her eğitim-öğretim yılının bahar döneminin sonunda yapılan eğitim ve uygulamaların öğrencilerin mesleki değerleri ve bakım verici rollerine ilişkin tutumlarına etkisi ölçülmüştür. Bu grupta yer alan öğrencilerin bire bir danışmanlık almasını kolaylaştırmak, organizasyonu sağlamak ve iletişim geliştirmek adına araştırmacıların liderliğinde deney grubu öğrencilerinden 14 kişilik beş grup oluşturulmuştur. Öncelikle her grupta tanışma toplantısı yapılmıştır. Bu toplantılarda, yapılması planlanan faaliyetlere ilişkin bilgi paylaşımı yapılmış ve öğrencilerin önerileri toplanmış, önerilen faaliyetler dört yıla yayılarak gerçekleştirilmiştir. Deney grubu ile gerçekleştirilen faaliyetler aşağıda yer almaktadır:

■ Türk Hemşireler Derneği (THD) Öğrenci Komisyonunun Gazi Üniversitesi Temsilcileri tarafından 31 öğrenciye THD Öğrenci Komisyonu tanıtılmıştır. Bu toplantıda komisyonun faaliyetleri, örgütlenmesi, nasıl üye olunabileceği gibi konularda paylaşımda bulunulmuştur.

■ Ankara’da gerçekleşen 6. Ulusal Sağlık Çalışanlarının Sağlığı Kongresine 20 öğrenci katılmıştır.

■ THD Yönetim Kurulu Başkan Yardımcısı ile “THD’nin Profesyonelliğe İlişkin Mücadelesi” içrikli bir toplantı yapılmıştır.

■ Gazi Üniversitesi Sağlık Araştırma ve Uygulama Merkezinde yer alan Stoma Terapi Ünitesi 21 öğrenci ile ziyaret edilmiştir. Bir özel dal hemşireliği olan stoma ve yara bakım hemşiresinin görev, yetki ve sorumlulukları hakkında öğrenciler bilgi almıştır.

■ Öğrencilerle hemşirelik bölümünden iki öğretim üyesinin moderatörlüğünde 29 öğrencinin katılımı ile bakım kavramı tartışılmıştır. Bu toplantıda bakım kavramı, profesyonellik ve hemşirelikte güncel konular ele alınmıştır.

■ Öğrencilerle “Lisansüstü Eğitim ve Akademik Kariyer” konulu toplantı gerçekleştirilmiştir. Toplantıya 15 öğrenci katılmıştır.

■ Öğrenciler 17. Ulusal Hemşirelik Öğrencileri Kongresine katılmaları konusunda teşvik edilmiş ve 4 öğrenci bildiri ile katılmıştır.

■ Hemşirelikle ilgili güncel haberler her grupta paylaşılmış ve araştırmacıların moderatörlüğünde tartışılmıştır.

■ Öğrenciler “Hemşirelik Felsefesi” ve “Sağlıkta Mobbing-Mobbingte Sağlık” sempozyumlarına ve “Dünya Ostomililer Günü” etkinliğine katılmaları konusunda teşvik edilmiştir (Şekil 1).

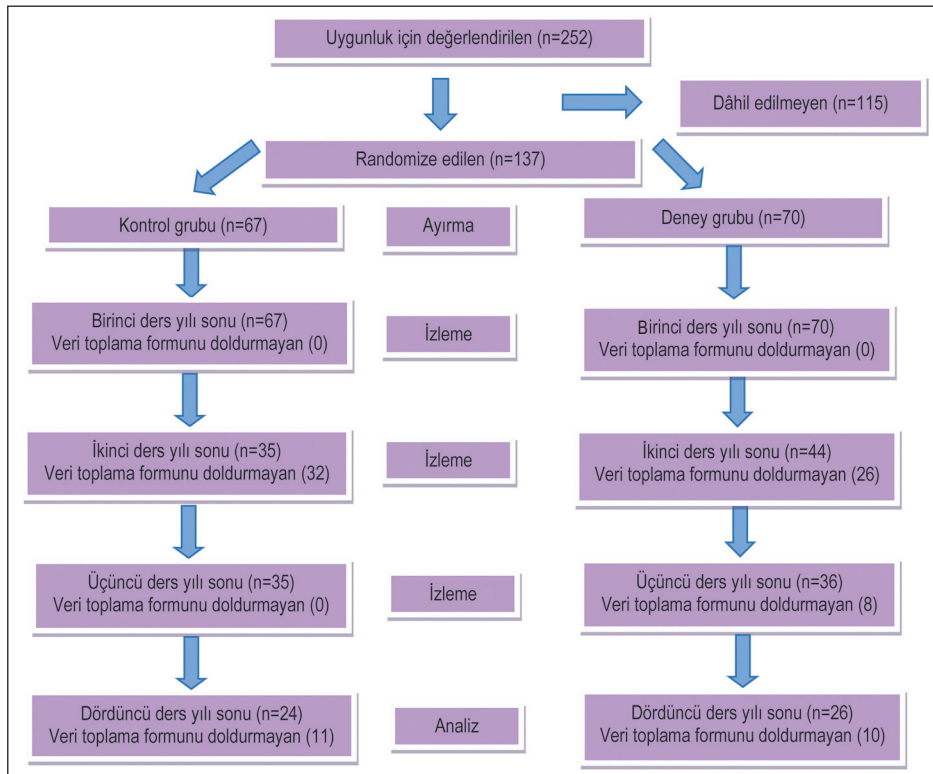
VERİLERİN ANALİZİ

Veriler, SPSS 25.0 [IBM SPSS Statistics 25 software (Armonk, NY: IBM Corp.)] paket programıyla ana-

liz edilmiştir. Sürekli değişkenler ortalama±standart sapma, ortanca (en küçük-en büyük değerler) ve kategorik değişkenler sayı ve yüzde olarak verilmiştir. Parametrik test varsayımları sağlandığında bağımsız grup farklılıkların karşılaştırılmasında bağımsız gruplarda t-testi; parametrik test varsayımları sağlanmadığında ise bağımsız grup farklılıkların karşılaştırılmasında Mann-Whitney U testi kullanılmıştır. Bağımlı grup karşılaştırmalarında, parametrik test varsayımları sağlandığında tekrarlı ölçümlerde varyans analizi (“post hoc”: Bonferroni yöntemi); parametrik test varsayımları sağlanmadığında ise Friedman testi (“post hoc”: Bonferroni düzeltmeli Wilcoxon eşleştirilmiş iki örnek testi) kullanılmıştır. Kategorik değişkenler arasındaki farklılıklar ise ki-kare ve Fisher kesin ki-kare testleri ile analiz edilmiştir.

ARAŞTIRMANIN ETİK YÖNÜ

Araştırmanın uygulanabilmesi için Gazi Üniversitesi Etik Komisyonundan (tarih: 8 Aralık 2016, no: -E.149054) ve araştırmanın yapıldığı T.C. Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dekanlığından (evrak tarih ve sayısı: 1 Haziran 2016-E.68358) yazılı

ŞEKİL 1: Araştırmanın Çalışmaların Raporlanmasında Birleştirilmiş Standartlar diyagramı.

izin alınmıştır. Araştırma, Helsinki Deklarasyonu Prensipleri'ne uygun olarak yapılmıştır. Öğrencilere araştırmanın boyutsal bir çalışma olduğu ve her yılın sonunda bu verilerin tekrar toplanacağı açıklanarak onamları alınmıştır.

BULGULAR

Araştırma kapsamına alınan öğrencilerin tanımlayıcı özelliklerine ilişkin bulgular Tablo 1'de verilmiştir. Deney ve kontrol gruplarının tanımlayıcı özellikleri benzer olup istatistiksel olarak fark bulunmamıştır ($p>0,05$) (Tablo 1).

Öğrencilerin bakım verici rollerine ilişkin tutum ortalamalarının grup içi dağılımları incelendiğinde, deney ve kontrol grubunda dört yılda anlamlı derecede artış olduğu belirlenmiştir. Yapılan ileri analizlerde, deney grubunun dördüncü sınıf puanının birinci ve ikinci sınıf puanına göre kontrol grubunun üçüncü ve dördüncü sınıf puanının birinci sınıfa göre anlamlı derecede yüksek olduğu belirlenmiştir ($p<0,05$). Ölçeğin alt boyutlarının grup içi dağılımları incelendiğinde, deney ve kontrol gruplarında dört yılda anlamlı derecede artış olduğu belirlenmiştir ($p<0,05$) (Tablo 2).

TABLO 1: Öğrencilerin tanımlayıcı özelliklerinin gruplara göre dağılımı.

	Deney grubu (n=26)	Kontrol grubu (n=24)	p/test	
Yaş				
AO±SS	18,19±0,49	18,46±0,59	0,111 (z=-1,595)	
Medyan (minimum-maksimum)	18 (17-19)	18 (18-20)		
	n (%)	n (%)	n toplam (%)	test
Cinsiyet				
Kadın	23 (88,46)	23 (95,83)	46 (92)	0,611*
Erkek	3 (11,54)	1 (4,17)	4 (8)	
Mezun olunan okul				
Anadolu/fen lisesi	24 (92,31)	21 (87,5)	45 (90)	0,661*
Diğer liseler	2 (7,69)	3 (12,5)	5 (10)	
Anne eğitim durumu				
Okuryazar değil	1 (3,85)	0 (0)	1 (2)	0,488
İlköğretim	18 (69,23)	20 (83,33)	38 (76)	2,431†
Lise	6 (23,08)	3 (12,5)	9 (18)	
Yükseköğretim	1 (3,85)	1 (4,17)	2 (4)	
Baba eğitim durumu				
Okuryazar	1 (3,85)	0 (0)	1 (2)	0,185
İlköğretim	9 (34,62)	15 (62,5)	24 (48)	4,820†
Lise	11 (42,31)	6 (25)	17 (34)	
Yükseköğretim	5 (19,23)	3 (12,5)	8 (16)	
Aile yapısı				
Aşırı koruyucu	3 (11,54)	2 (8,33)	5 (10)	0,179
Tutarsız	0 (0)	1 (4,17)	1 (2)	6,278†
Aşırı hoşgörülü	0 (0)	2 (8,33)	2 (4)	
İlgisiz ve kayıtsız	0 (0)	1 (4,17)	1 (2)	
Kabul edici, güven verici ve demokratik	23 (88,46)	18 (75)	41 (82)	
Sosyoekonomik düzey				
Düşük	2 (7,69)	5 (20,83)	7 (14)	0,370
Orta	22 (84,62)	18 (75)	40 (80)	1,989†
Yüksek	2 (7,69)	1 (4,17)	3 (6)	
Hemşirelik öğrencisi olmaktan memnun olma durumu				
Memnunum	25 (96,15)	22 (91,67)	47 (94)	
Memnun değilim	1 (3,85)	2 (8,33)	3 (6)	0,602*

*Fisher kesin ki-kare testi; †Ki-kare testi; AO: Ağırlıklı ortalama; SS: Standart sapma; z: Mann-Whitney U testi.

TABLO 2: Öğrencilerin Bakım Verici Rollerine İlişkin Tutum Ölçeği puan ortalamalarının gruplara ve sınıflara göre dağılımı.

Ölçek ve alt boyutları	Deney grubu (n=24)		Kontrol grubu (n=26)		p değeri
	AO±SS	Medyan (minimum-maksimum)	AO±SS	Medyan (minimum-maksimum)	
Ölçek toplam puan ortalamaları					
1. sınıf	4,38±0,35	4,31 (3,69-5)	4,33±0,42	4,41 (3,31-4,94)	0,684 (t=0,409)
2. sınıf	4,53±0,29	4,53 (3,94-5)	4,42±0,32	4,44 (3,5-4,94)	0,216 (t=1,254)
3. sınıf	4,65±0,25	4,75 (4,19-5)	4,61±0,35	4,69 (3,75-5)	0,946 (z=-0,068)
4. sınıf	4,74±0,28	4,81 (4,19-5)	4,7±0,29	4,84 (3,88-5)	0,379 (z=-0,88)
Grup içi p	0,001* (Fr=16,157) (1-4, 2-4)		0,0001* (Fr=18,161) (1-3, 1-4)		
Özbakım Gereksinimlerinin Giderilmesi ve Danışmanlık Rolüne İlişkin Tutum Alt Ölçeği puan ortalamaları					
1. sınıf	4,29±0,38	4,29 (3,57-5)	4,26±0,53	4,43 (2,71-5)	0,792 (z=-0,264)
2. sınıf	4,53±0,3	4,5 (4-5)	4,4±0,45	4,43 (2,86-5)	0,322 (z=-0,99)
3. sınıf	4,64±0,32	4,71 (4-5)	4,62±0,34	4,71 (3,71-5)	0,813 (z=-0,236)
4. sınıf	4,77±0,29	4,86 (4-5)	4,73±0,36	4,86 (3,71-5)	0,702 (z=-0,383)
Grup içi p	0,0001* (Fr=20,419) (1-3, 1-4)		0,0001* (Fr=22,346) (1-3, 1-4)		
Bireyi Koruma ve Haklarına Saygılı Olma Rolüne Yönelik Tutum Alt Ölçeği puan ortalamaları					
1. sınıf	4,54±0,43	4,75 (3,25-5)	4,5±0,45	4,63 (3,5-5)	0,811 (z=-0,239)
2. sınıf	4,63±0,29	4,63 (4-5)	4,52±0,35	4,5 (3,75-5)	0,371 (z=-0,895)
3. sınıf	4,81±0,23	4,88 (4,25-5)	4,74±0,31	4,75 (4-5)	0,552 (z=-0,594)
4. sınıf	4,82±0,25	5 (4,25-5)	4,78±0,3	4,75 (3,75-5)	0,625 (z=-0,489)
Grup içi p	0,002* (Fr=14,397) (1-4, 2-4)		0,001* (Fr=16,902) (2-4)		
Tedavi Sürecindeki Rollerine İlişkin Tutum Alt Ölçeği puan ortalamaları					
1. sınıf	4,36±0,43	4,4 (3,2-5)	4,29±0,38	4,2 (3,4-5)	0,319 (z=-0,996)
2. sınıf	4,46±0,4	4,4 (3,6-5)	4,38±0,41	4,4 (3,4-5)	0,499 (t=0,681)
3. sınıf	4,54±0,29	4,6 (4-5)	4,51±0,49	4,6 (3,4-5)	0,656 (z=-0,445)
4. sınıf	4,64±0,36	4,7 (3,8-5)	4,59±0,35	4,6 (3,8-5)	0,579 (z=-0,555)
Grup içi p	0,072 (Fr=6,995)		0,012* (Fr=10,962) (1-3)		

*p<0,05 istatistiksel olarak anlamlı; AO: Aritmetik ortalama; SS: Standart sapma; t: Bağımsız gruplarda t-testi; z: Mann-Whitney U testi; Fr: Friedman testi.

Öğrencilerin mesleki değerleri ölçeği toplam puanları incelendiğinde, sadece ikinci sınıfta deney grubunun puanı kontrol grubundan yüksek olup aradaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur (p=0,013). Deney ve kontrol grubunun grup içi dağılımları incelendiğinde, deney ve kontrol grubunda dört yılda anlamlı farklılık olduğu belirlenmiştir. Yapılan ileri analizlerde, deney ve kontrol grubunun birinci, ikinci ve üçüncü sınıf puanının dördüncü sınıf puanına göre anlamlı derecede düşük olduğu belirlenmiştir. Ölçeğin alt boyutlarının grup içi dağılımları incelendiğinde, deney ve kontrol gruplarında dört yılda anlamlı derecede artış olduğu belirlenmiştir (p<0,05) (Tablo 3). Öğrencilerin profesyonellik alt boyut puan ortalamaları incelendiğinde, sadece ikinci sınıfta deney grubunun puanı kontrol grubundan yük-

sek olup aradaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur (p=0,006). Ölçeğin güven alt boyut puan ortalamaları incelendiğinde, sadece ikinci sınıfta deney grubunun puanı kontrol grubundan yüksek olup aradaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur (p=0,012) (Tablo 3).

Tablolarda yer almamakla birlikte sınıflarda elde edilen puanlardan hesaplanan fark değerlerinin (delta) iki grup arasındaki farklılıkları incelendiğinde; sadece güven alt boyut puan ortalamaları değerlerinde elde edilen farklarda deney ve kontrol grubu arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar görülmüştür. Yapılan ileri analizlerde, birinci ve ikinci sınıf arasında elde edilen değişim deney grubunda anlamlı derecede yüksek (p=0,001) (z=-3,389), ikinci ve üçüncü sınıflarda elde edilen değişim kontrol gru-

TABLO 3: Revize Edilen Hemşirelerin Mesleki Değerleri Ölçeği puan ortalamalarının gruplara ve sınıflara göre dağılımı.

	Deney grubu (n=24)		Kontrol grubu (n=26)		
	Medyan		Medyan		
Ölçek ve alt boyutları	AO±SS	(minimum-maksimum)	AO±SS	(minimum-maksimum)	p/test
Ölçek toplam puan ortalamaları					
1. sınıf	108,96±10,99	108,5 (87-130)	103,83±12,84	104 (78-126)	0,135 (t=1,521)
2. sınıf	117,42±7,22	118,5 (103-130)	108,96±14,2	112,5 (80-128)	0,013* (t=2,623)
3. sınıf	120,85±7,08	122 (106-130)	118±11,7	121,5 (90-130)	0,633 (z=-0,477)
4. sınıf	122,12±7,92	124 (105-130)	119,83±11,13	123,5 (91-130)	0,564 (z=-0,577)
Grup içi p	0,0001* (Fr=29,332) (1-2, 1-3, 1-4)		0,0001* (F=11,748) (1-3, 1-4, 2-4)		
Bakım alt boyut puan ortalamaları					
1. sınıf	65,62±6,57	67 (51-75)	62,38±8,75	62 (44-75)	0,143 (t=1,488)
2. sınıf	68,96±4,32	70 (61-75)	65,13±8,83	68 (46-75)	0,284 (z=-1,072)
3. sınıf	70,96±3,7	71,5 (63-75)	69,33±6,77	72,5 (51-75)	0,761 (z=-0,304)
4. sınıf	70,81±4,65	72 (59-75)	70,38±5,75	72,5 (57-75)	0,961 (z=-0,049)
Grup içi p	0,0001* (Fr=25,379) (1-3, 1-4)		0,008* (Fr=11,743) (1-4)		
Profesyonellik alt boyut puan ortalamaları					
1. sınıf	31,54±4,81	31,5 (25-40)	29,58±3,9	29,5 (25-38)	0,149 (z=-1,443)
2. sınıf	35±3,03	35 (29-40)	31,71±4,68	32 (25-40)	0,006* (t=2,927)
3. sınıf	36,15±3,39	36,5 (26-40)	35,21±3,91	36 (28-40)	0,434 (z=-0,783)
4. sınıf	37,19±2,84	38 (32-40)	35,71±4,57	37,5 (23-40)	0,28 (z=-1,079)
Grup içi p	0,0001* (Fr=23,279) (1-3, 1-4)		0,0001* (Fr=19,116) (1-3, 1-4)		
Güven alt boyut puan ortalamaları					
1. sınıf	11,81±1,47	12 (8-15)	11,88±1,85	12 (9-14)	0,897 (z=-0,129)
2. sınıf	13,46±1,17	13,5 (11-15)	12,13±1,9	12 (9-15)	0,012* (z=2,513)
3. sınıf	13,73±1,08	14 (11-15)	13,46±1,59	14 (10-15)	0,833 (z=-0,211)
4. sınıf	14,12±1,07	14,5 (12-15)	13,75±1,42	14 (11-15)	0,421 (z=-0,805)
Grup içi p	0,0001* (Fr=36,592) (1-2, 1-3, 1-4)		0,0001* (Fr=30,581) (1-3, 1-4, 2-3, 2-4)		

*p<0,05 istatistiksel olarak anlamlı; AO: Aritmetik ortalama; SS: Standart sapma; t: Bağımsız gruplarda t-testi; z: Mann-Whitney U testi; Fr: Friedman testi; F: Tekrarlı ölçümlerde varyans analizi.

bunda anlamlı derecede yüksek ($p=0,039$) ($z=-2,06$), ikinci ve dördüncü sınıflarda elde edilen değişim ise kontrol grubunda anlamlı derecede daha yüksektir ($p=0,032$) ($t=2,212$).

TARTIŞMA

Teorik eğitim, klinik deneyimler, rol model alınan eğiticiler ve hemşireler, hemşirelik öğrencilerinin mesleki değerleri algılama düzeyini ve bakım verici rollerine ilişkin tutumlarını etkileyen önemli faktörlerdir.¹⁷⁻¹⁹ Lisans eğitimi sürecinde eğitim ve danışmanlığın, hemşirelik öğrencilerinin mesleki değerleri ile bakım verici rollerine etkisinin belirlenmesi amacıyla 137 öğrenci ile dört yıllık boyamsal desenli olarak yapılan bu çalışmada, deney ve kontrol gru-

bundaki öğrencilerin bakım verici rollerine ilişkin tutumlarının ve mesleki değerleri algılama düzeylerinin dört yılda artış gösterdiği saptanmıştır.

Deney ve kontrol gruplarının bakım verici rollerine ilişkin tutumları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark saptanmamıştır. Tüm öğrencilerin bireylerin öz bakım gereksinimlerinin giderilmesi, danışmanlık, bireyi koruma ve haklarına saygılı olma ve tedavi sürecindeki rollerine ilişkin tutumları dört yıllık süreçte artmıştır ($p>0,05$). Hemşireler bakım sağlarken aynı anda birçok rol üstlenirler. Bakım verici rolü, bu rollerden sadece biri olup bireylerin fizyolojik ve psikolojik gereksinimlerine yardımcı olmaya ilişkin faaliyetleri gerçekleştirirken bireylerin onurlarını korumayı da içerir.¹⁹ Literatürde yapı-

lan çalışmalar, bizim bulgumuzla benzerlik göstermekte ve lisans eğitimi süresince öğrencilerin bakım verici rollerine ilişkin tutumlarının arttığını belirtmektedir. Çelik ve ark., lisans eğitimi süresince alınan teorik ve uygulamalı hemşirelik eğitiminin intörn hemşirelerin bakım verici rollerine ilişkin olumlu tutum geliştirmesinde etkili olduğunu saptamıştır.¹⁷ Subke ve ark., destekleyici, motive edici, öğretici ve cesaretlendirici bir klinik öğrenme ortamının hemşirelik öğrencilerinin bakım uygulamalarını olumlu yönde geliştireceğini belirtmektedir.¹⁸ Birimoğlu ve Ayaz'ın çalışmasında, birinci sınıftan dördüncü sınıfa kadar izlenen hemşirelik öğrencilerinin bakım davranışlarını sıklıkla uyguladıkları saptanmıştır.²⁰ Dığın ve Kızılcık Özkan'ın çalışmasında, sınıf düzeyleri arttıkça hemşirelik öğrencilerinin bakım davranışları algısının arttığı bulunmuştur.²¹ Kobe ve ark., hemşirelik son sınıf öğrencilerinin insan onuruna duyulan saygıyı, hemşirelik bakımın önemli bir parçası olarak gördüklerini belirtmektedir.²² Bu doğrultuda birinci sınıftan dördüncü sınıfa kadar bir süreç olan hemşirelik lisans eğitiminin, öğrencilerin bakım verici rollerine ilişkin tutumlarını artıran başlıca faktörlerden birisi olduğu söylenebilir. Deney grubu öğrencileriyle gerçekleştirilen eğitim ve danışmanlık faaliyetlerinin istatistiksel olarak fark yaratmamasının, araştırma örnekleminde yaşanan kayıplardan kaynaklanabileceği düşünülmektedir.

Deney ve kontrol gruplarının mesleki değerleri algılama düzeyleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı fark saptanmamıştır. Tüm öğrencilerin mesleki değerleri algılama düzeyleri ile bakım, profesyonellik ve güven algıları dört yıllık süreçte artmıştır ($p>0,05$). Hemşirelik öğrencilerinin mesleki değerleri algılaması ve içselleştirmesi, profesyonel bir kimlik oluşumunun bir parçası olarak hemşirelik eğitimi süreci kapsamındadır.¹⁹ Literatürde yer alan çalışmalar, bulgumuzla benzerlik göstermekte ve hemşirelik lisans eğitiminin mesleki değerleri algılama düzeyini artıran önemli bir unsur olduğunu göstermektedir. Dündar ve ark., 250 hemşire ile yaptıkları tanımlayıcı bir çalışmada, eğitim düzeyinin mesleki değerleri algılama düzeyi üzerinde etkisi olduğunu, eğitim düzeyi arttıkça mesleki değerleri algılama düzeyinin artış gösterdiğini saptamıştır.² Kaya ve ark.'nın 143 öğrenci ile yaptığı boylamsal çalışmada, dördüncü sı-

nıfta hemşirelik öğrencilerinin kişisel ve mesleki değerlerine ilişkin puanların en yüksek değere ulaştığı saptanmıştır.²³ Bununla birlikte Kaya ve Dalgiç'in yaptıkları çalışmada, mesleki değerler üzerine gerçekleştirilen eğitim programlarının da mesleki değerleri algılama düzeyini artırdığı görülmektedir.²⁴ Araştırmada öğrencilerin lisans eğitim sürecinde her geçen yıl mesleki değerlerini daha iyi algılayarak gelişim gösterdikleri görülmektedir. Bununla birlikte deney grubu öğrencileri ile gerçekleştirilen eğitim ve danışmanlık faaliyetlerine katılımın gönüllülük esasına dayanması ve öğrencilerin bu faaliyetlere devamlı katılım sağlamamaları nedeniyle gruplar arasında fark saptanmadığı düşünülmektedir.

ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

Araştırmaya 137 hemşirelik birinci sınıf öğrencisi ile başlanmış ancak devam eden dönemlerde 87 öğrenci araştırmadan ayrılmış 50 öğrenci ile araştırma tamamlanmıştır. Veri kaybının yaşanması araştırmanın sınırlılığdır.

SONUÇ

Sonuç olarak hemşirelik öğrencilerinin bakım verici rollerine ilişkin tutumlarının ve mesleki değerleri algılama düzeylerinin dört yıllık lisans eğitimi sürecinde artış gösterdiği belirlenmiştir. Mesleki eğitim süreci, öğrenci hemşirelerin bakım verici rollerini ve mesleki değerlerini içselleştirmesinde önemli bir unsurdur. Bu bağlamda rol model olarak eğitimciler ve klinik hemşirelere önemli görevler düşmektedir. Öğrenci hemşirelerin bakım verici rollerine ilişkin tutumlarının ve mesleki değerleri algılama düzeylerinin geliştirilmesini etkileyen faktörlere yönelik daha fazla çalışmanın literatüre kazandırılması ve benzer çalışmaların daha büyük örneklemlerle gerçekleştirilmesi önerilmektedir.

Finansal Kaynak

Bu çalışma sırasında, yapılan araştırma konusu ile ilgili doğrudan bağlantısı bulunan herhangi bir ilaç firmasından, tıbbi alet, gereç ve malzeme sağlayan ve/veya üreten bir firma veya herhangi bir ticari firmadan, çalışmanın değerlendirme sürecinde, çalışma ile ilgili verilecek kararı olumsuz etkileyebilecek maddi ve/veya manevi herhangi bir destek alınmamıştır.

Çıkar Çatışması

Bu çalışma ile ilgili olarak yazarların ve/veya aile bireylerinin çıkar çatışması potansiyeli olabilecek bilimsel ve tıbbi komite üyeliği veya üyeleri ile ilişkisi, danışmanlık, bilirdişlik, herhangi bir firmada çalışma durumu, hissedarlık ve benzer durumları yoktur.

Yazar Katkıları

Fikir/Kavram: Handan Eren; **Tasarım:** Sinan Aydoğan; **Denet-**

leme/Danışmanlık: Zehra Göçmen Baykara, Nurcan Çalışkan; **Veri Toplama ve/veya İşleme:** Sinan Aydoğan, Gülcan Eyüboğlu, Evrim Eyikara, Nevin Doğan, Ceyda Su Gündüz; **Analiz ve/veya Yorum:** Handan Eren, Mahinur Durmuş Iskender; **Kaynak Taraması:** Sinan Aydoğan, Gülcan Eyüboğlu, Evrim Eyikara, Nevin Doğan, Ceyda Su Gündüz; **Makalenin Yazımı:** Sinan Aydoğan, Gülcan Eyüboğlu, Evrim Eyikara, Nevin Doğan; **Eleştirel İnceleme:** Nurcan Çalışkan, Zehra Göçmen Baykara, Handan Eren.

KAYNAKLAR

1. Baykara ZG, Eyikara E. Hemşirelik tanılarında tartışmalı konular. Çelik SŞ, Karadağ A, editörler. Hemşirelik Bakım Planları: Tanılar, Girişimler ve Sonuçlar. 1. Baskı. İstanbul: Akademi Basın ve Yayıncılık; 2019. p.8-12.
2. Dündar T, Özsoy S, Toptaş B, Aksu H. Hemşirelikte mesleki değerler ve etkileyen faktörler [Professional values and influencing factors in nursing]. EGEHFD. 2019;35(1):11-9. [Link]
3. Poorchangizi B, Borhani F, Abbaszadeh A, Mirzaee M, Farokhzadian J. The importance of professional values from nursing students' perspective. BMC Nurs. 2019;18:26. [Crossref] [PubMed] [PMC]
4. Snellman I, Gedda KM. The value ground of nursing. Nurs Ethics. 2012;19(6):714-26. [Crossref] [PubMed]
5. Altun İ. Etik ve değerler. Atabek Aştı T, Karadağ A, editörler. Hemşirelik Esasları Bilgiden Uygulamaya: Kavramlar-İlkeler-Beceriler. 2. Baskı. İstanbul: Akademi Basın ve Yayıncılık; 2019.p.87-88.
6. Horton K, Tschudin V, Forget A. The value of nursing: a literature review. Nurs Ethics. 2007;14(6):716-40. [Crossref] [PubMed]
7. Erkus G, Dinc L. Turkish nurses' perceptions of professional values. J Prof Nurs. 2018;34(3):226-32. [Crossref] [PubMed]
8. Green G. Examining professional values among nursing students during education: a comparative study. Nurs Forum. 2020;55(4):589-94. [Crossref] [PubMed]
9. Aktas YY, Karabulut N. Professional values in Turkish undergraduate nursing students and its reflection on caring behaviour. Kontakt. 2017;19(2):e116-e21. [Crossref]
10. Gürdoğan EP, Aksoy B, Kınıcı E. Hemşirelik öğrencilerinin etik duyarlılık düzeyleri ve mesleki değerler ile ilişkisi [Ethical awareness of nursing students, and their relationship with professional values]. SHYD. 2018;5(3):147-54. [Link]
11. Rassin M. Nurses' professional and personal values. Nurs Ethics. 2008;15(5):614-30. [Crossref] [PubMed]
12. Maben J, Latter S, Clark JM. The theory-practice gap: impact of professional-bureaucratic work conflict on newly-qualified nurses. J Adv Nurs. 2006;55(4):465-77. [Crossref] [PubMed]
13. Kalender N, Tosun N, Çınar Fİ, Bağçıvan G, Yaşar Z. Hemşirelik yükseköğrencilerinin bakım odaklı hemşire-hasta etkileşimine yönelik tutum ve davranışlarının değerlendirilmesi [Assessing the attitudes and behaviors of nursing students according to Caring Nurse-Patient Interaction scale]. Gülhane Tıp Dergisi. 2016;58(3):277-81.
14. Aupia A, Lee TT, Liu CY, Wu SV, Mills ME. Caring behavior perceived by nurses, patients and nursing students in Indonesia. J Prof Nurs. 2018;34(4):314-9. [Crossref] [PubMed]
15. Koçak C, Albayrak SA, Büyükkayacı Duman N. Hemşirelerin bakım verici rollerine ilişkin tutum ölçeği geliştirilmesi: geçerlik ve güvenirlik çalışması [Developing an attitude scale for nurses in caregiving roles: validity and reliability tests]. HEAD. 2014;11(3):16-21. [Link]
16. Acaroğlu R. Revize edilen hemşirelerin mesleki değerleri ölçeği Türkçe formunun güvenirlik ve geçerliği [Reliability and validity of Turkish version of the nurses professional values scale-revised]. FNJN. 2014;22(1):8-16.
17. Çelik S, Durmaz Y, Karahan E. İntörn hemşirelerin yetkinlik durumları ile bakım verici rollerine ilişkin tutumları arasındaki ilişki [The relationship of competence status of intern nurses' attitudes towards their caregiver roles]. J Health Nurs Manag. 2020;3(7):371-83. [Link]
18. Subke J, Downing C, Kearns I. Practices of caring for nursing students: a clinical learning environment. Int J Nurs Sci. 2020;7(2):214-9. [Crossref] [PubMed] [PMC]
19. Berman AT, Frandsen G, Snyder S. Kozier & Erb's Fundamentals of Nursing. 9th ed. Hoboken, New Jersey: Pearson Higher Ed.; 2019.
20. Birimoğlu C, Ayaz S. Hemşirelik öğrencilerinin bakım davranışlarını algılamaları [Nursing students' perceptions of caring behaviors]. HUHEMFAD. 2015;2(3):40-8. [Link]
21. Diğın F, Kızılıkcı Özkan Z. Hemşirelik öğrencilerinin duygusal emek davranışlarının belirlenmesi [Determination of emotional labor behavior of nursing students]. Ordu Üniversitesi Hemşirelik Çalışmaları Dergisi. 2020;3(3):264-71. [Crossref]
22. Kobe SC, Downing C, Poggenpoel M. Final-year student nurses' experiences of caring for patients. Curationis. 2020;43(1):e1-e9. [Crossref] [PubMed] [PMC]
23. Kaya H, Işık B, Şenyuva E, Kaya N. Personal and professional values held by baccalaureate nursing students. Nurs Ethics. 2017;24(6):716-31. [Crossref] [PubMed]
24. Kaya A, Dalgıç AI. It is possible to develop the professional values of nurses. Nurs Ethics. 2021;28(4):515-28. [Crossref] [PubMed]